

An analysis of the types of questions in textbooks used for teaching Turkish as a foreign language

Şirin Kübra YAĞMUR¹; Şeyma YILDIZ²

¹Ankara Medipol University, ORCID: [0009-0006-3240-0633](https://orcid.org/0009-0006-3240-0633)

²Ankara Medipol University, ORCID: [0000-0003-0707-4195](https://orcid.org/0000-0003-0707-4195)

ARTICLE INFO

Article Type: Research Article
Received: 2.8.2024
Accepted: 20.12.2024
Publication: 31.12.2024
Month/ year: 12/2024
Citation: Yağmur, Ş. K., & Yıldız, Ş. (2024). An analysis of the types of questions in textbooks used for teaching Turkish as a foreign language. *International Journal of Düzce Educational Sciences*, 2(2), 149-162.

ABSTRACT

Textbooks are crucial for teachers, students, and planners as they show whether education is progressing correctly, as they provide educational planning and serve as a means of monitoring these plans. Textbooks used for teaching Turkish as a foreign language undertake the task of teaching Turkish gradually within a certain program framework. The types of questions included in textbooks are important for supporting instruction and determining how well the desired objectives are achieved during the teaching process. This study examines the types of questions prepared for the four basic language skills in the B1 level textbooks of Yeni İstanbul, Gazi, and Yeni Hitit, used in the process of teaching Turkish as a foreign language, and investigates whether there are differences in the types of questions among them. Data for the research were collected through document analysis, and the types of questions present in the relevant textbooks were coded, listed, and presented through tables.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, language skills, types of questions.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki soru türlerinin incelenmesi

ÖZET

Ders kitapları, eğitim planlamasını sağlayan ve bu planlamaların denetleyicisi arasında yer alan öğretmenlere, öğrencilere ve planlayıcılara eğitimin doğru bir şekilde ilerleyip ilerlemediğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitapları da belli bir program çerçevesinde Türkçenin aşamalı olarak öğretimini üstlenir. Ders kitaplarında yer alan soru türleri öğretimi desteklemesi, öğretim süreci içerisinde istenilen hedeflere ne kadar ulaşıldığının belirlenmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde kullanılan Yeni İstanbul, Gazi ve Yeni Hitit B1 düzeyi ders kitaplarında, dört temel dil becerisine yönelik hazırlanan soru türleri belirlenip aralarında soru türleri bakımından fark olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmada verilerin toplanması için doküman incelemesinden yararlanılmıştır ve buna bağlı olarak ilgili ders kitaplarında var olan soru türleri kodlanarak listelenmiş ve tablolar aracılığıyla gösterilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, dil becerileri, soru türleri.

Giriş

Modern dünyada eğitim sistemleri, içinde yaşanılan toplumda etkili iletişim kurabilecek, sağlıklı insan ilişkileri yürütebilecek bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Chomsky (2002: 90) dilin düşünceyi ifade etme amacı taşıdığını belirterek dilin iletişim süreci içerisindeki aktarma görevinin öneminden bahseder. İletişimin temelini iletişim kurabilen insanların varlığı oluşturur. İletişimin önemi ile ilişkilendirildiğinde, yabancı dil öğretimi eğitim, sosyo-kültürel, ekonomik, politik birçok etkenden dolayı büyük bir önem taşımaktadır.

Yabancı dil öğretimi sürecinde hedeflenen öğrencinin hedef dil ile iletişim kurabilmesidir (Çerçi, 2018: 5). Bu amacı gerçekleştirmek için öğrencinin tüm becerileri etkin bir biçimde kullanılmasına olanak sağlanmalıdır. Öğretimin temel amacı, anlama ve anlatma becerileriyle ortaya çıkan iletişim yetisini kazandırmak ve geliştirmektir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde önceden belirlenen dil yeterliklerine ulaşabilmek için ölçme ve değerlendirmenin doğru ve etkili bir biçimde yürütülmesi gerekmektedir. Dört temel dil becerisini etkili kullanabilmenin kendine özgü yolları vardır. Buna göre de ölçme ve değerlendirme araçlarının da kendine özgü biçimde geliştirilmesi gerekir. Ölçme ve değerlendirme sürecini sadece öğrencilerin başarı düzeylerini belirleyen bir araç olarak değerlendirmemek gerekir. Ölçme ve değerlendirmeye öğretmen etkinliklerinin, bu etkinliklere bağlı olarak soru türlerinin ve eğitim sürecinin verimliliğinin belirlenmesinde başvurulabilir. Eğitimde soru, bir bilgiye ulaşmak, öğrencilerin öğrenme sürecini yönetmek ya da öğretilen bilgileri ve hedeflenen davranışları değerlendirilmek amacıyla kullanılır.

“Yabancı dil öğretim sürecinde kullanılacak olan soru türleri dil öğretiminin çok boyutlu olarak gerçekleşmesinden dolayı oldukça önemlidir” (Altımdört, 2010, s. 176). Soru türlerinin ilgili becerilerin geliştirilmesi noktasında önemi yok sayılmamalıdır. Ölçme ve değerlendirme süreci okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerinin hepsini içermelidir. (Dönder vd., 2012: 958). Bu kapsamın sağlanması için öğretim sürecinde geçerli ve güvenilir sonuçlara ulaşmak için çeşitli soru türleri kullanılır. Soru türü çeşitliliğini sağlamak, her bir beceride üretimi kolaylaştırır. Geleneksel soru türlerine bakıldığında, daha çok ürüne ağırlık verildiği görülmektedir. Bu amaçla çoktan seçmeli sorular, kısa cevaplı sorular kullanılmaktadır. Ancak, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde farklı soru türleriyle karşılaşmak mümkündür.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimine Yönelik Hazırlanan Ders Kitaplarında Sık Kullanılan Soru Türleri

Günümüzde eğitim öğretim faaliyetlerinde yeni yaklaşımlar geliştirilmiş ve edinilen bilgi birikimi ile bu yaklaşımlar öğrenme ve öğretme sürecini şekillendirmiştir. Eğitimde kullanılan materyallerin niteliği, içeriği büyük bir değişime uğramıştır. Öğretici için kılavuz olarak kabul edebileceğimiz ders kitapları da bu değişimin merkezinde yer almaktadır.

Öğrenme sürecine katkısıyla ilk sırada yer alan ders kitapları öğretimi yapılandırma işleviyle önemli bir yere sahiptir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi de bu anlamda önceden planlanan ve dile ait gramer bilgilerinin çok ötesinde bir kapsama sahiptir. Temel dil becerileri kapsamında sunulan ve yabancı dil eğitimi için kullanılan eğitim araçları, yabancı dil eğitimi sürecinin temel taşları içinde bulunmaktadır. “Ders kitapları yabancı dil eğitimi boyunca öğrenciye de öğretmene de rehberlik ederek bir program çerçevesinde dilin aşama aşama öğretimini üstlenir.” (Gün ve Şimşek, 2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan ders kitaplarında kullanılan sorular, kelime öğretimi, gramer kurallarının pekiştirilmesi ve uygulanması, öğrencinin dili özgür bir şekilde kullanması, öğrenci motivasyonunun artırılması gibi pek çok amacı da gerçekleştirmektedir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitapları incelendiğinde okuma ve dinleme becerileri kapsamında en sık kullanılan soru türlerinin geleneksel ölçme araçlarından olan doğru-yanlış, işaretleme, eşleştirme, çoktan seçmeli, boşluk doldurma gibi soru türleri; konuşma becerisi kapsamında tartışma, yaşamla ilişkilendirme, diyalog hazırlama, verilen role uygun konuşma/canlandırma gibi soru türleri; yazma becerisi kapsamında ise boşluk doldurma, elektronik posta yazma, yönergeli yazma, paragraf oluşturma, kompozisyon yazma, metni devam ettirme gibi soru türleri olduğu görülmektedir. Anılan soru türleri aşağıda ayrıntılı biçimde dikkate sunulmuştur:

Okuma ve Dinleme Becerilerine Yönelik Soru Türleri

Boşluk Doldurma Soruları

“Boşluk doldurma, öğrencinin kendisine verilen metni anlamlandırma amacıyla süreç içerisinde kullanması gereken dilbilgisel ve dilsel öğelere yönelik bilgi düzeyinin değerlendirilmesine olanak sunan bir araçtır” (Çetinkaya ve Şentürk, 2021, s. 317). Tümceden çıkarılan boşlukların öğrenciler tarafından bağlama uygun olarak doldurulması, dil öğretiminde öğrencilerin parça bütün ilişkisi kurabilmeleri için tercih edilen bir soru türüdür.

Çoktan Seçmeli Sorular

“Öğrencinin kendisine yöneltilen soru kökünü göz önünde bulundurarak doğru cevabı seçmesini gerektiren sorunun cevabını ve yanlış olan üç veya dört seçeneği içinde barındıran bir sinama aracıdır” (Özçelik, 2013, s. 30). Çoktan seçmeli sorular, öğrenciler ve öğretmenler tarafından en çok tercih edilen soru türüdür. Çoktan seçmeli sorularda soru kökünü doğru şekilde anlayıp cevap vermesi beklenen öğrencinin okuduğunu anlama düzeyi ölçüldüğü için yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de okuma-anlama sorularında sıklıkla kullanılan bir araçtır.

Kısa Cevaplı Sorular

“Cevaplar öğrenci tarafından oluşturulduğu için bu görev biçiminde doğru cevabın kestirimsel olarak seçilme olasılığı yoktur” (Çetinkaya ve Yolcusoy, 2020, s. 181). Kısa cevaplı sorular, yabancı dil öğretiminde yazma becerisinin ölçme ve değerlendirilmesi aşamasında özellikle ilk ve orta dil düzeylerinde sıklıkla kullanılan bir soru tipidir.

Eşleştirme Sorular

“Eşleştirme, iki kümeye ayrılmış bilgi öğelerinin aralarındaki ilişki göz önünde bulundurularak açıklamaya uygun bir biçimde eşleştirilmesidir” (Çetinkaya ve Yolcusoy, 2020, s. 180). Eşleştirme soru tipi, özellikle başlangıç düzeyindeki yabancı dil öğrencileri için sıklıkla kullanılmaktadır.

Yazma ve Konuşma Becerilerine Yönelik Soru Türleri

Cümle Tamamlama

“Cümle tamamlama görev biçiminde öğrencinin bağlamsal ipuçlarından yararlanarak kendilerine yarım olarak verilen cümleyi anlamlandırarak geri kalan kısmını tamamlaması beklenir” (Çetinkaya ve Yolcusoy, 2020, s. 180). Hedef dilin cümle yapısının öğretilmesi açısından cümle tamamlama soruları Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sıkça başvurulan soru türlerinden biridir.

Metni Devam Ettirme

Verilen bir konuya göre metni devam ettirme, paragrafı tamamlama, masal ya da öykü tamamlama gibi soru türleri Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan kitaplarda karşımıza çıkmaktadır. Bu soru türleri, öğrencinin düşünmesine ve örnek metinden hareketle kendi kelime dağarcığını kullanarak tutarlı bir metin üretmesine olanak sağlayabilir.

Elektronik E-posta Yazma

Günlük yaşamın bir parçası olan iş başvurusu yapma, mektup yazma, e-posta yazma, öz geçmiş yazma, çeşitli formları doldurma vb. soru türleriyle geliştirilebilen yazma becerisiyle hedef dilin dilsel yapısının kavranması, cümle kalıplarının anlaşılması ve kelime dağarcığının etkili kullanılması amaçlanmaktadır. Buna benzer soru türleri öğrencinin hedef dile yönelik düşünce ve bilgilerini düzenleyerek paylaşmasına olanak sağlar.

Tartışma

Verilen konunun ayrıntılı bir biçimde ele alınması için yapılan ve karşılıklı konuşma türü olan tartışmadan, konuşma becerisinin geliştirilmesinde yararlanılabilir. Öğrenciler verilen konu hakkında birbirlerine sorular sorarak karşılıklı fikir geliştirebilirler, farklı görüşlerden hareketle eleştiri yapabilirler, düşüncelerini savunup kanıtlamaya çalışabilirler.

Verilen Role Uygun Konuşma/Canlandırma

Canlandırma, iletişimsel ve sosyal becerilerin gelişimine katkı sağladığı gibi çok sayıda becerinin gelişimini de desteklemektedir. Verilen roller serbestçe ve çoğu zaman yönlendirici olmadan sınıf içerisinde gerçekleştirilebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, gerçek yaşam durumlarından hareketle yeniden üretmek ve aktarmak öğrencinin kendine güvenini artırabilir.

Verilen örneklerden hareketle konunun ayrıntılı bir biçimde ele alınabilmesi için üniversitelerin Türkçe Öğretim Merkezlerinde kullanılan kitapların soru türleri açısından incelenmesine gereksinim duyulduğu kanısındayız. Ayrıca dört temel dil becerisine yönelik soru türlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmek daha zengin bulgular sunacaktır. Tüm bu gereksinimler göz önüne alındığında, bu çalışmanın araştırma sorusu ortaya çıkmıştır:

1. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde kullanılan B1 düzeyi ders kitaplarında (Yeni İstanbul, Yeni Hitit, Gazi) soru türleri nelerdir ve aralarında soru türleri bakımından fark var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan Yeni İstanbul, Gazi ve Yeni Hitit B1 düzeyi ders kitaplarında, dört temel dil becerisine yönelik hazırlanan soru türlerinin belirlenmesidir. Başlangıç düzeylerinden sonra becerilere yönelik konu kapsamının genişlemesiyle birlikte farklı soru türlerine yer verildiğinden B1 düzeyi ders kitabı tercih edilmiştir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde en yaygın kullanılan araç-gereçlerden birisi ders kitaplarıdır. Ders kitaplarında dil becerileri metinler ve etkinlikler aracılığıyla sunulmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan metinlerin işlevselliğinin artırılması gerekmektedir. Bu da soru türlerinin çeşitliliğiyle mümkündür. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde dört temel dil becerisinin gelişimine yönelik soruların nitelikleri bakımından önemli görülen özelliklerden biri, soruların uygulamaya dönük olmasıdır. Bu sayede öğrenci, ilgili becerileri öğretim süreci içerisinde edinebilir.

Özetlemek gerekirse, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, etkinliklerin niteliği ve soru türlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Sorular, okuma becerisinin geliştirilmesi kapsamında metnin anlaşılmasını ve metnin yorumlanabilmesini sağlamalı; ardından ise öğrencilerin dinleyerek, konuşarak ve yazarak üretmelerine olanak sağlamalıdır. Aynı zamanda sorular aracılığıyla, öğrencilerin gerçek yaşam durumlarından hareketle öğrendikleri bilgileri yaşama aktarmaları sağlanmalıdır. Buna göre belirtilen niteliklerin sınanması için bu araştırmanın amacı, Tablo 1’de yer alan listedeki ders kitaplarını, dört temel dil becerisine dayalı soru türleri açısından incelemektir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanan B1 ders kitaplarında dört temel dil becerisine yönelik etkinliklerin hangi soru türlerine yönelik olarak tasarlandığını belirlemeyi amaçlayan nitel bir çalışmadır. Araştırmada verilerin toplanması için doküman incelemesinden yararlanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması planlanan konu ya da olaylara ilişkin bilgileri içeren yazılı materyallerin analizine yönelik bir veri toplama yöntemidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187).

Veri Kaynağı

Yapılan araştırma, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan, dört temel dil becerisine yönelik soru sayısı ve soru türlerini araştırmayı hedeflediğinden çalışmanın veri kaynağını Yeni İstanbul, Yeni Hitit ve Gazi B1 düzeyi ders kitapları oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yoluyla seçilen, 2019-2020 yılları arasında yayımlanan 3 kitap üzerinde inceleme yapılmıştır. Araştırma, üç farklı kurum tarafından yayımlanan B1 düzeyi ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. “Amaçlı örnekleme, araştırmada belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlara göre bir seçim yapılırsa kullanılır” (Büyüköztürk vd., 2009, s. 91). Bu çalışma kapsamında da sadece Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde pek çok kurum ve kişi tarafından kullanılan yayınlar incelendiğinden amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Çalışmanın veri kaynağını oluşturan kitaplara yönelik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Kitaplara Dair Bilgiler

<i>Kitap Adı</i>	<i>Yayınevi</i>	<i>Basım Yılı</i>	<i>Sayfa Sayısı</i>
<i>Yeni İstanbul B1 Ders Kitabı</i>	Kültür Sanat Basımevi	2020	140
<i>Yeni Hitit 2 Ders Kitabı</i>	Ankara Üniversitesi TÖMER	2019	196
<i>Gazi B1 Ders Kitabı</i>	Gazi Üniversitesi TÖMER	2019	92

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya veri kaynaklarına ulaşarak başlanmıştır. B1 düzeyi ders kitapları dijital ortamda elde edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda ilgili ders kitaplarında yer alan soru türleri doküman analiziyle taranmıştır. Veriler betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. İncelenen kitaplardaki soru türlerinin dil becerilerine göre dağılımı araştırmanın bulgular bölümünde tablolar aracılığıyla gösterilmiştir. Dil becerilerine göre soru sayısı dağılımı ve soru türleri belirlenerek ders kitaplarındaki kullanım örnekleri, buna ek olarak da öneriler paylaşılmıştır. Soru türlerini belirlerken Kesici’nin (2022) ve Şimşek’in (2022) çalışmasında bahsettiği başlıklarından yararlanılmıştır.

Bulgular

Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırma sorusu “Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde kullanılan B1 düzeyi ders kitaplarında (Yeni İstanbul, Yeni Hitit, Gazi) soru türleri nelerdir ve aralarında soru türleri bakımından fark var mıdır?” biçiminde belirlenmiştir. Bulgular aşağıda sunulmuştur:

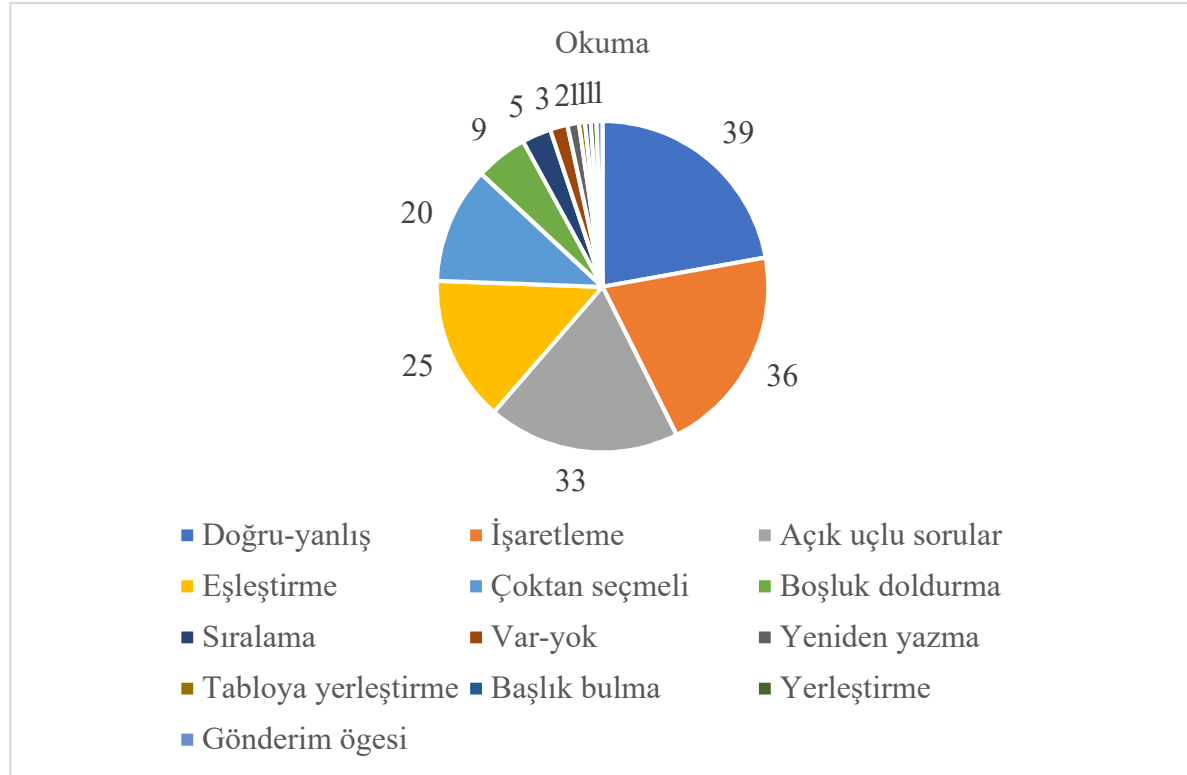
Tablo 2. Okuma Becerisi

Okuma		
Soru Türleri	f	%
Doğru-yanlış	39	22,16
İşaretleme	36	20,45
Açık uçlu sorular	33	18,75
Eşleştirme	25	14,20
Çoktan seçmeli	20	11,36
Boşluk doldurma	9	5,11
Sıralama	5	2,84
Var-yok	3	1,70
Yeniden yazma	2	1,14
Tabloya yerleştirme	1	0,57
Başlık bulma	1	0,57
Yerleştirme	1	0,57
Gönderim ögesi	1	0,57
TOPLAM	176	100

Tablo 2 incelendiğinde, Yeni İstanbul, Yeni Hitit ve Gazi B1 düzeyi kitaplarda bulunan okuma becerisi soru türlerinin %22,16'sının doğru-yanlış, %20,45'inin işaretleme, %18,75'inin açık uçlu sorular ve %14,20'sinin eşleştirme soruları olduğu görülmektedir. B1 düzeyi kitaplar incelendiğinde okuma becerisine ait soru türlerinin genellikle benzer olduğu belirlenmiştir.

İncelenen 3 kitapta B1 düzeyi okuma soru türlerinde ağırlıklı olarak doğru-yanlış, işaretleme, eşleştirme ve çoktan seçmeli gibi kısa soru türlerinin kullanılması, öğrencilerin verilen soruya cevap vermekten çok, okuma becerilerinin geliştirilmesine odaklanması açısından olumludur. B1 düzeyi üç kitap incelendiğinde okuma becerisi soru türlerinden en az kullanılanların başlık bulma ve gönderim ögesi soru türleri olduğu görülmektedir. Bu soru türlerinin sayısının okuma becerisinde artırılması öğrencilerin okuduklarını anlayıp analitik ve yaratıcı düşüncelerine faydalı olacaktır.

Grafik 1. Okuma Becerisi

Görsel 1. Gönderim Ögesi Örneği¹

4 Metinde koyu yazılmış zamirlerin hangi isimlere işaret ettiğini yazalım.

- a. onları:
- b. bunlar:
- c. onları:
- ç. onları:

Okuma metninde daha önce geçen isimleri işaret eden zamirlerin sorulduğu gönderim ögesi belirleme soru türünün öğrencilerin okuduklarını anlama ve Türkçe zamirleri öğrenmeleri açısından önemli bir soru türü olmasına rağmen incelenen B1 düzeyi üç kitaptan yalnızca Yeni İstanbul'da bir kere sorulması, bir eksiklik olarak görülmüştür. Gönderim ögesi belirleme soru türünün okuma becerisinde daha sık kullanılması, öğrencilerin okuduklarını anlamaları ve Türkçe zamirleri daha iyi kavramaları açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 3. Dinleme Becerisi

Dinleme		
Soru Türleri	f	%
İşaretleme	38	26,76
Doğru-yanlış	37	26,06
Boşluk doldurma	23	16,20
Açık uçlu sorular	13	9,15
Çoktan seçmeli	13	9,15

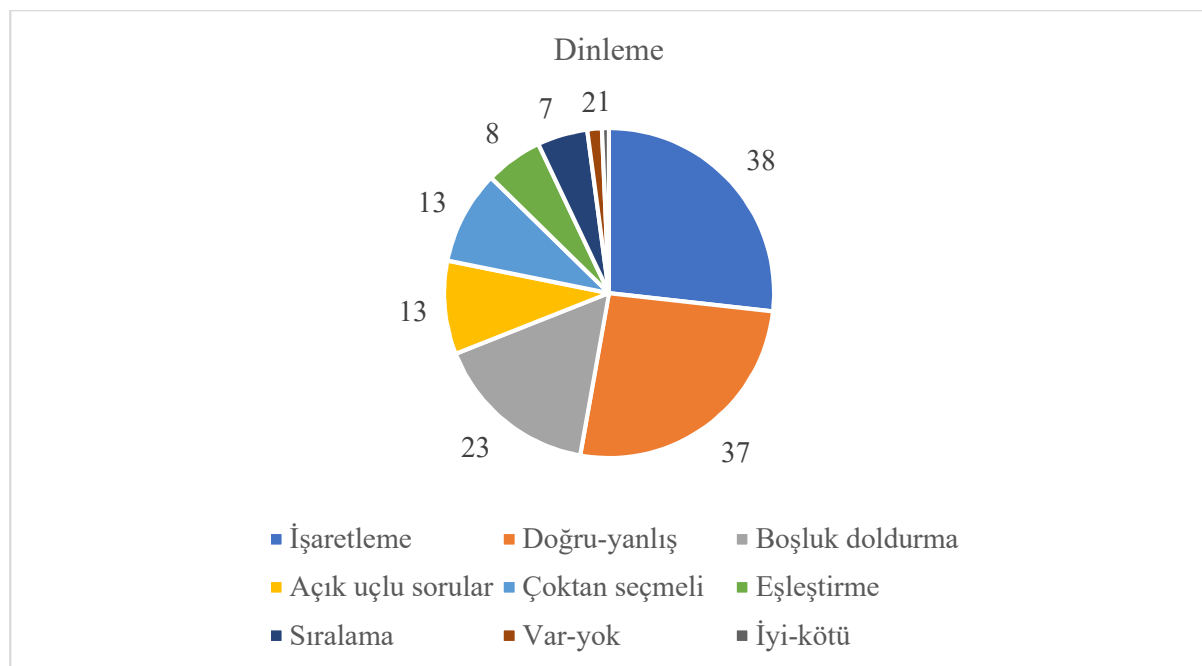
¹ Yeni İstanbul B1, s. 76.

Eşleştirme	8	5,63
Sıralama	7	4,93
Var-yok	2	1,41
İyi-kötü	1	0,70
TOPLAM	142	100

Tablo 3 incelendiğinde, Yeni İstanbul, Yeni Hitit ve Gazi B1 kitaplarında bulunan dinleme becerisi soru türlerinin %26,76'sının işaretleme, %26,06'sının doğru-yanlış, %16,20'sinin boşluk doldurma olduğu görülmektedir. B1 düzeyi kitaplara bakıldığı zaman dinleme becerisinde kullanılan soru türlerinin genellikle okuma becerisinde kullanılan soru türleriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. B1 düzeyinde incelenen 3 kitabın dinleme becerisi soru türleri de kendi içinde benzerlik ve paralellik göstermektedir.

İncelenen B1 düzeyi kitaplarda okuma ve dinleme becerilerinde kullanılan soru türleri benzer olsa da soru türlerinin kullanım oranları farklılık göstermektedir. Örneğin, açık uçlu soru türü, okuma becerisi soru türlerinin %18,75'ini oluştururken dinleme becerisi soru türlerinin %9,15'ini oluşturmaktadır. Öğrencilerin dinleme becerisinde açık uçlu soru türüne cevap verilebilmeleri için ilk olarak dinlenen metni hafızalarında tutmaları gerekmektedir ve bu durum özellikle ilk ve orta düzey dil öğrencileri açısından zorlayıcı olabilmektedir. Bu sebeple B1 düzeyi kitaplarda açık uçlu soru türünün okuma becerisine oranla dinleme becerisinde daha az kullanılmasının öğrenciler açısından olumlu olacağı düşünülmektedir.

Grafik 2. Dinleme Becerisi

Görsel 2. İyi-Kötü Soru Türü Örneği²

9 16 **Metni dinleyelim. Aşağıdakilerden hangisi iyi, hangisi kötüdür? İşaretleyelim.**

	İyi	Kötü		İyi	Kötü
1. Kedi	()	()	6. Paranın "tura" gelmesi	()	()
2. Karga	()	()	7. Sağ gözün seğirmesi	()	()
3. 4 Rakamı	()	()	8. Elden ele bıçak vermek	()	()
4. Arıya zarar vermek	()	()	9. Dört yapraklı yonca	()	()
5. Çekirge	()	()	10. Gece tırnak kesmek	()	()

Görsel 2'de görülen ve diğer kitaplarda bulunmayıp Yeni İstanbul'da bulunan iyi-kötü soru türü; benzer nitelik taşıyan var-yok soru türünün, kullanılan dinleme metninin bağlamına uyarlanmış biçimi olduğunu söylenebilir.

² Yeni İstanbul B1, s. 113.

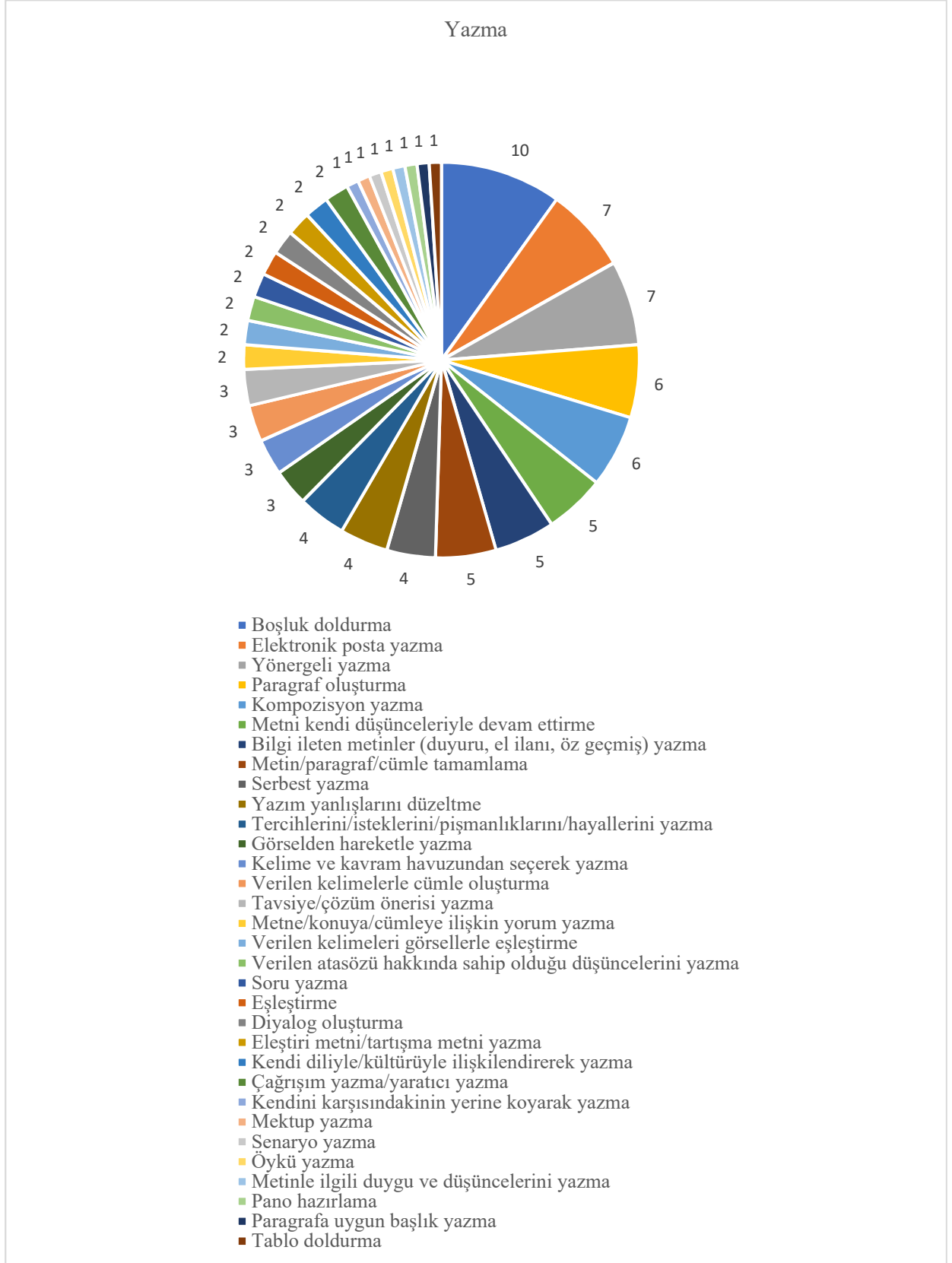
Tablo 4. Yazma Becerisi

Yazma		
Soru Türleri	f	%
Boşluk doldurma	10	9,90
Elektronik posta yazma	7	6,93
Yönergeli yazma	7	6,93
Paragraf oluşturma	6	5,94
Kompozisyon yazma	6	5,94
Metni kendi düşünceleriyle devam ettirme	5	4,95
Bilgi ileten metinler (duyuru, el ilanı, öz geçmiş) yazma	5	4,95
Metin/paragraf/cümle tamamlama	5	4,95
Serbest yazma	4	3,96
Yazım yanlışlarını düzeltme	4	3,96
Tercihlerini/isteklerini/pişmanlıklarını/hayallerini yazma	4	3,96
Görselden hareketle yazma	3	2,97
Kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma	3	2,97
Verilen kelimelerle cümle oluşturma	3	2,97
Tavsiye/çözüm önerisi yazma	3	2,97
Metne/konuya/cümleye ilişkin yorum yazma	2	1,98
Verilen kelimeleri görsellerle eşleştirme	2	1,98
Verilen atasözü hakkında sahip olduğu düşüncelerini yazma	2	1,98
Soru yazma	2	1,98
Eşleştirme	2	1,98
Diyalog oluşturma	2	1,98
Eleştiri metni/tartışma metni yazma	2	1,98
Kendi diliyle/kültürüyle ilişkilendirerek yazma	2	1,98
Çağırışım yazma/yaratıcı yazma	2	1,98
Kendini karşısındakinin yerine koyarak yazma	1	0,99
Mektup yazma	1	0,99
Senaryo yazma	1	0,99
Öykü yazma	1	0,99
Metinle ilgili duygu ve düşüncelerini yazma	1	0,99
Pano hazırlama	1	0,99
Paragrafa uygun başlık yazma	1	0,99
Tablo doldurma	1	0,99
TOPLAM	101	100

Tablo 4 incelendiğinde, B1 düzeyindeki üç kitapta (Yeni İstanbul, Yeni Hitit ve Gazi) yer alan yazma becerisi soru türlerinin %9,90'ının boşluk doldurma, %6,93'ünün elektronik posta yazma ve yine %6,93'ünün yönergeli yazma olduğu görülmektedir. B1 düzeyi kitaplarda yazma becerisi soru türlerine bakıldığında en az mektup yazma, senaryo yazma, öykü yazma; kendini karşısındakinin yerine koyarak yazma, paragrafa uygun başlık yazma gibi soru türlerine yer verilmiştir.

Gazi ve Yeni İstanbul kitaplarında kompozisyon yazma (%5,95) soruları, her üç kitapta ise paragraf oluşturma (%5,94) soruları dikkat etmektedir. Bu çalışmalarda öğrencinin neyi nasıl yazacağıyla ilgili yönlendirmeler yeterli değildir. Kompozisyon yazma çalışmalarında giriş, gelişme, sonuç bölümlerinin taslağını sunma uygulamalarına yer verilmemiştir.

Grafik 3. Yazma Becerisi

Görsel 3. Kompozisyon Yazma Örneği³

- C) Buluşların hayatımızdaki etkilerini “olumlu ve olumsuz yönleriyle” değerlendiren bir kompozisyon yazınız.

Bunun yanı sıra, Yeni Hitit kitabında ünitelere göre değerlendirme yapıldığında, Gazi ve Yeni İstanbul kitaplarından farklı olarak bazı ünitelerde yazma çalışmalarına yer verilmediği görülmüştür. Üniteler arasında dengeli bir dağılım yapılmamıştır.

Soru türlerine, metin türü ile ilişkisi açısından bakıldığında, elektronik posta yazma, düşüncelerini yazma, bilgi ileten metinler yazma gibi bilgilendirme amacı taşıyan türlerin öne çıktığı; öyküleyici metinler ve şiir yazmaya B1 düzeyi kitaplarda daha az yer verildiği görülmektedir.

Tablo 5. Konuşma Becerisi

Konuşma		
Soru Türleri	f	%
Tartışma/İkna etme	14	13,59
Yaşama ilişkilendirme	10	9,71
Diyalog hazırlama	9	8,74
Verilen role uygun konuşma/Canlandırma/Diyalog canlandırma	9	8,74
Verilen konu hakkında konuşma	6	5,83
Verilen diyalog hakkında konuşma	6	5,83
Görsel yorumlama	5	4,85
Verilen kelimelerle/konuyla ilgili duygu ve düşüncelerini anlatma	4	3,88
Sunum hazırlama	3	2,91
Boşluk doldurma	3	2,91
Anlatsal metin (masal, öykü, fıkra) üretme	3	2,91
Diyalog/paragraf/cümle tamamlama	3	2,91
Metin/paragraf yorumlama	3	2,91

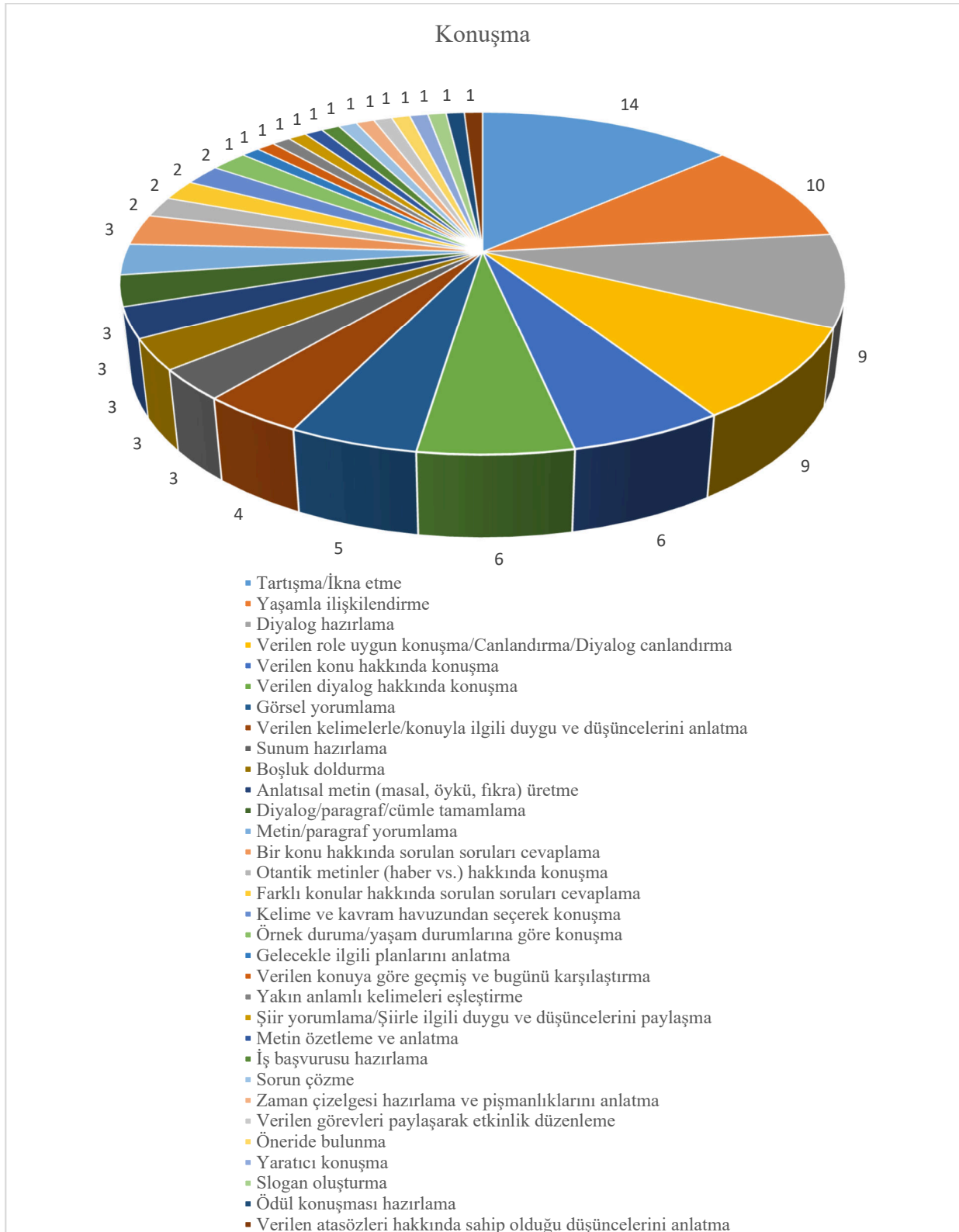
³ Gazi B1, s. 29.

Bir konu hakkında sorulan soruları cevaplama	3	2,91
Otantik metinler (haber vs.) hakkında konuşma	2	1,94
Farklı konular hakkında sorulan soruları cevaplama	2	1,94
Kelime ve kavram havuzundan seçerek konuşma	2	1,94
Örnek duruma/yaşam durumlarına göre konuşma	2	1,94
Gelecekle ilgili planlarını anlatma	1	0,97
Verilen konuya göre geçmiş ve bugünü karşılaştırma	1	0,97
Yakın anlamlı kelimeleri eşleştirme	1	0,97
Şiir yorumlama/Şiirle ilgili duygu ve düşüncelerini paylaşma	1	0,97
Metin özetleme ve anlatma	1	0,97
İş başvurusu hazırlama	1	0,97
Sorun çözme	1	0,97
Zaman çizelgesi hazırlama ve pişmanlıklarını anlatma	1	0,97
Verilen görevleri paylaşarak etkinlik düzenleme	1	0,97
Öneride bulunma	1	0,97
Yaratıcı konuşma	1	0,97
Slogan oluşturma	1	0,97
Ödül konuşması hazırlama	1	0,97
Verilen atasözleri hakkında sahip olduğu düşüncelerini anlatma	1	0,97
TOPLAM	103	100

Tablo 5 incelendiğinde, B1 düzeyindeki üç kitapta (Yeni İstanbul, Yeni Hitit ve Gazi) yer alan konuşma becerisi soru türlerinin %13,59'unun tartışma/ikna etme, %9,71'inin yaşama ilişkilendirme, %8,74'ünün diyalog hazırlama ve yine %8,74'ünün verilen role uygun konuşma/canlandırma olduğu görülmektedir. B1 düzeyi kitaplarda konuşma becerisi soru türlerine bakıldığında en az gelecekle ilgili planlarını anlatma, verilen konuya göre geçmiş ve bugünü karşılaştırma, yakın anlamlı kelimeleri eşleştirme, şiir yorumlama/şiirle ilgili duygu ve düşüncelerini paylaşma, metin özetleme ve anlatma, iş başvurusu hazırlama, sorun çözme, zaman çizelgesi hazırlama ve pişmanlıklarını anlatma, verilen görevleri paylaşarak etkinlik düzenleme, öneride bulunma, yaratıcı konuşma, slogan oluşturma, ödül konuşması hazırlama, verilen atasözleri hakkında sahip olduğu düşüncelerini anlatma gibi soru türlerine yer verilmiştir.

Konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik hazırlanan sorularda görsel ve metinsel destekler kullanılması; alımlama ve üretim sürecini kolaylaştırabilir. Bu yönüyle üç kitapta da görsel yorumlama ile ilgili soruların artırılması gerektiği söylenebilir. Görsel yorumlamanın önemi göz önüne alındığında ve soru türleri dağılımına bakıldığında kitaplarda yer alan sorular yeterli görülmemektedir.

Grafik 4. Konuşma Becerisi

Görsel 4. Görsel Yorumlama Örneği⁴**B) Manzara resimleri sizde hangi duyguları uyandırıyor?**

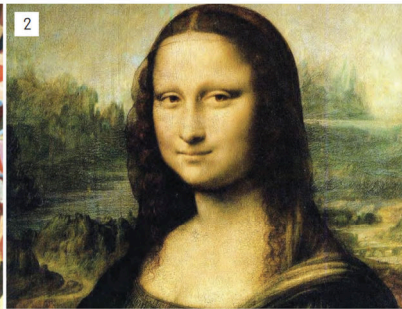
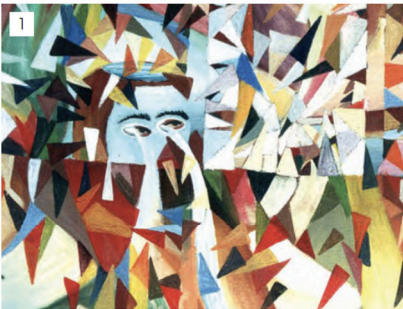
Kışın çam ağaçlarının karlarla kaplı manzarasını seyretmekten çok hoşlanırım. Bembeyaz yollar ve pırl pırl bir güneş, muhteşem bir manzara sunar bizlere.....

Ben, akşam sahilde oturup günü batımını izlemeye bayılırım

Görsel 5. Görsel Yorumlama Örneği⁵**6 Tabloları anlatalım**

zekice	çilgin	yaratıcı	ilginç	ve	ama	çünkü	aynca
anlamsız	sıkıcı	tuhaf	saçma	dahası	hem...hem...	ne...ne...	üstelik
çirkin	güzel	şaşırtıcı	muhteşem	bu yüzden	ancak	aynı zamanda	belki
etkileyici	sıradışı	sıradan	gerçekçi	sanıyorum	herhalde	fakat	ya...ya...

⁴ Gazi B1, s. 84.

⁵ Yeni Hitit B1, s. 69.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İletişimsel yaklaşıma göre yabancı bir dil öğrenme sürecinde okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerinin birlikte geliştirilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. İncelenen kitaplara bakıldığında, Yeni Hitit'te okuma ve dinleme becerilerine, Gazi'de yazma becerisine, Yeni İstanbul'da okuma ve konuşma becerilerine ağırlık verildiği ortaya çıkmıştır.

Dil kullanımı geliştirilebilir. Günlük yaşamda var olan iletişim süreçleri ders kitaplarındaki soru türlerine de yansıtılmalıdır. Bir ürünü inceleme, bir ürün satın alma süreçlerine dâhil olma; şarkılardan, filmlerden yararlanma; gezi ve gözlem aracılığıyla keşfederek üretme; hedef dilin kültürel boyutunu da süreç içerisine konumlandırma gibi etkinlikler için sorular oluşturmak öğrencilerin dili etkin ve işlevsel olarak kullanmalarına olanak sağlayabilir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine yapılan diğer araştırmalara (Sallabaş, 2023; Kocayanak, 2023; Turkel ve Çetinkaya, 2022; Şimşek, 2022; İltar, 2019; Aydoğan ve Aytakin, 2019; Hasırcı, 2019) bakıldığında, okuma becerisine yönelik kısa yanıt ve açık uçlu soru türlerinin daha sık kullanıldığı; dinleme becerisine yönelik doğru-yanlış ve çoktan seçmeli soru türlerinin daha sık kullanıldığı; konuşma becerisine yönelik alıştırma yapma amacı taşıyan soru türlerinin ve açık uçlu soru türlerinin daha sık kullanıldığı; yazma becerisine yönelik devam ettirme, sıralama ve yeniden yazma soru türlerinin daha sık kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırmacıların dinleme, konuşma ve yazma becerilerine yönelik ulaştıkları sonuçlarla araştırmamızın sonuçları benzer nitelik taşımaktadır. Çalışmamız kapsamındaki sonuçlara göre, okuma becerisine yönelik doğru-yanlış ve işaretleme soru türlerinin kullanım sıklığı daha fazladır.

Bu çalışmada konuyla ilgili alan yazın ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde yararlanılan ders kitaplarının incelenmesi sürecinde adı geçen soru türleri ele alınarak bilgi verilmeye ve örneklendirilmeye çalışılmıştır. Ders kitaplarında yer alan soru türlerinin öğrencilerin uygulama yapmalarına, benzer örneklerle üretmelerine ve eğlenmelerine olanak sağlamanın gerekli olduğu düşünülmektedir. Bunun için öncelikle temel araç olan okuma metinlerinin - özellikle B1 düzeyinde- günlük yaşamla ilişkilendirilmesi, farklı tür ve konuları içermesi gerekmektedir. Konuşma ve yazma becerileri üretme, paylaşma ve uygulama boyutunda ön planda olduğu için dil gelişimi sürecinde öncelenmesi gereken becerilerdir.

Yazma becerisi kapsamında ders kitaplarında "öykü tamamlama/yazma, bulmaca çözme, kelime sıralama, çağırışım yazma, dikte vb." soru türlerine daha fazla yer verilmesi gerektiği söylenebilir. Konuşma becerisi kapsamında ise, "metni özetleme, yerine geçme, görsel yorumlama vb." soru türleri artırılmalıdır. İncelenen ders kitaplarında konuşma eğitimine yönelik gerekli düzenlemeler yapılmalı ve kitapların kılavuzluğunda öğrencilerin becerileri desteklenmelidir. Unutulmaması gereken diğer bir nokta ise konuşmanın, dinlemeyle iç içe olan ve birlikte geliştirilmesi gereken bir öğrenme alanı olmasıdır. (Güneş, 2016: 106). Bu araştırma sonucuna göre Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ders kitaplarındaki dört temel dil becerisine yönelik soru türlerinin incelenmesi kapsamında şu önerilere yer verilmiştir:

1. Ders kitaplarındaki soru türleri dört temel dil becerileri açısından dengeli bir dağılım göstermelidir.
2. Ders kitaplarındaki soru türleri etkileşim odaklı olmalı, bunun için de gerçek yaşam durumlarını ortaya koymalıdır.
3. Ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin türleri ve konuları diğer becerilere yönelik soru geliştirmek için bir araç niteliğinde olduğundan farklı tür ve konulardan oluşturulmalıdır.
4. Benzer kitapların A1-A2-B2-C1 düzeylerindeki soru türleri de incelenmelidir.

Kaynakça

- Altmışdört, G. (2010). Yabancı dil öğretiminde nasıl bir ölçme-değerlendirmeye gerek vardır. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 3(2), 175-200. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/304148>
- Aydoğan, K., & Aytakin, H. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde set halinde kullanılan "İstanbul" metot kitaplarında okuma metinleri ve metin altı soruları üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(67), 5-11. <https://doi.org/10.17719/jsr.2019.3692>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Chomsky, N. (2002). *Dil ve sorumluluk*. (Çev: Hüsnü Özasya). Ekin Yayınları.
- Çerçi, A. (2018). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde konuşma becerisini ölçme değerlendirmede karşılaşılan sorunlar üzerine yabancılar Türkçe öğretenlerin görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 3-16. <https://doi.org/10.19171/uefad.430138>
- Çetinkaya, G. & Şentürk, R. (2021). Dinleme eğitiminde ölçme ve değerlendirme. N. Bayat (Ed.). *Dinleme ve eğitimi içinde* (s. 313-364). Anı Yayıncılık.
- Çetinkaya, G., & Yolcusoy, Ö. (2020). Okuduğunu anlamayı değerlendirmeye dönük ölçünleştirilmiş görev biçimleri: yabancılar Türkçe öğretimi ders kitapları üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *HAYEF: Journal of Education*, 17(2), 176- 198. <https://doi.org/10.5152/hayef.2020.20021>
- Gün, M., & Şimşek, R. (2017). Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan hikâye kitaplarının incelenmesi: yunus emre enstitüsü Türkçe öğretimi a1-a2 hikâye seti örneği. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(3), 502-517. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijlet/issue/82538/1424772>
- Güneş, F. (2016). *Türkçe öğretimi*. (3. Baskı). Pegem A. Yayınları.
- Hasırcı, S. (2019). Yabancılar Türkçe öğretimine yönelik ders kitaplarının konuşma becerisi açısından karşılaştırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(2), 1068-1098. <https://doi.org/10.7884/teke.4491>

İltar, L. (2019, Aralık 6). *Yabancı dil olarak türkçe öğretimi ders kitaplarındaki okuma etkinliklerinde yer alan okuduğunu anlama soruları üzerine karşılaştırmalı bir inceleme* [Bildiri sunumu]. Prof. Dr. A. Halûk Dursun Anısına Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu Dil – Tarih – Coğrafya, Ankara.

Kocayanak, D. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dinleme becerisi için hazırlanan metin sonu soruları üzerine bir inceleme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 11(33), 663-691. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2884135>

Özçelik, D. A. (2013). *Test hazırlama kılavuzu*. Pegem Akademi.

Sallabaş, F. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki okuma metinlerine ait soruların incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 449-469. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1202147>

Turkel, A. & Çetinkaya, M. (2022). Yabancı dil Türkçe ders kitaplarında etkinlik türleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 910-939. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2389738>

Ur, P. (1992). *Teaching listening comprehension*. Cambridge University Press.

Yıldırım, A., & Şimsek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Seçkin Yayıncılık.